

فهرست

صفحه	عنوان
۱	سخن رئیس مجلس شورای اسلامی
۵	سخن رئیس کنفرانس
۹	سخن رئیس شورای خط‌مشی گذاری کنفرانس
۱۱	سخن دبیر علمی کنفرانس
۱۳	سخن دبیر شورای خط‌مشی گذاری کنفرانس
۱۵	سخن دبیر اجرایی کنفرانس
۱۸	سخن مدیر علمی کنفرانس
۲۰	سخن معاون علمی دانشکده حکمرانی
۲۲	سخن معاون اجرایی دانشکده حکمرانی
۲۵	چکیده مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی حکمرانی دانش‌مبنا؛ حکمرانی سرزمینی
۲۶	ایده دانشکده حکمرانی و رسالت آن
۲۹	تحلیل اهمیت - عملکرد شاخص‌های ارزشیابی عملکرد حکمرانی محیط‌زیستی
۳۱	چالش‌های تمامیت حکمرانی اداری در ایران
۳۲	بازخوانی حکمرانی سرزمینی از منظر آینده‌پژوهی
۳۳	مسئله‌شناسی نظام حکمرانی رفاهی و خط‌مشی‌های حمایت از فقرا و محرومان در ...
۳۴	ارائه چهارچوب نظری برای درک ابرمفهوم حکمرانی
۳۵	مطالعه تطبیقی شاخص‌های عمومی ارزیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی در ...
۳۷	تصویرپردازی از آزمایشگاه شناختی خط‌مشی و حکمرانی
۳۸	تبارشناسی گذار از پارادایم حکومت به پارادایم حکمرانی با تأکید بر رویکرد ...
۳۹	تأثیر فرهنگ اجتماعی بر حکمرانی سرزمینی: مطالعه ارتباطی بین مؤلفه‌های فرهنگ ...

صفحه	عنوان
۴۰	مقیاس‌های نرم حکمرانی
۴۱	استعاره‌ها؛ منابع کشف‌نشده در حکمرانی متعالی
۴۳	حکمرانی آمایش‌محور؛ سه‌گانه امنیت آب و غذا و معیشت کشاورز
۴۴	بررسی ابعاد حکمرانی آب‌های زیرزمینی در ایران
۴۶	حکمرانی بودجه‌ای برای توسعه عدالت در عرصه سرزمین؛ از کنترل بودجه تا ...
۴۷	حکمرانی شرکتی: ضرورت‌ها و الزامات برای ارتقای نظام حکمرانی در ایران
۴۸	از بودجه‌ریزی سنتی به بودجه‌ریزی هوشمند: رهنمودهایی برای هوشمندسازی ...
۵۰	حکمرانی سرزمینی و آزمایشگاه حکمرانی
۵۱	الزامات حکمرانی اقتصادی توسعه مناطق محروم ساحلی کشور مبتنی بر سیاست‌های کلی ...
۵۲	خط‌مشی‌گذاری امنیت غذایی در حکمرانی سرزمین
۵۴	تحلیل تعارض نهادی انتشار داده‌ها و اطلاعات آب‌وهوا در ایران
۵۶	یکپارچه‌سازی اهداف توسعه پایدار با هم‌بست آب - انرژی - غذا برای بخش ...
۵۷	طراحی نظام خط‌مشی‌پژوهی در حکمرانی سرزمین
۵۸	مشارکت جامعه محلی و راهبردهای حکمرانی سرزمین برای منابع طبیعی پایه ...
۶۰	تحلیل جغرافیایی - سیاسی حق مالکیت از منظر حکمرانی مهاجرت
۶۲	چهارچوب تدوین سند حکمرانی داده با تأکید بر داده‌های حوزه آب و کشاورزی
۶۴	بررسی رقابت قدرت‌ها در افغانستان پس از حضور طالبان
۶۵	تبیین شناختی اطاعت از رهبر در امر حکمرانی
۶۶	حکمرانی جهانی رژیم‌ها؛ پلی از تنازع بقای ژئوپلیتیکی به نظم روابط بین‌المللی
۶۸	حکمرانی روان‌شناختی؛ کاربرست نوظهور علوم روان‌شناسی، شناختی و ...
۶۹	آسیب‌شناسی فرهنگی - تربیتی عدم پرورش نسل قانون‌مدار در نظام ...
۷۰	واکاوی ویژگی‌های حکمرانی شایسته از منظر نهج‌البلاغه
۷۱	حکمرانی قرآنی در مبارزه با مسئله فقر
۷۲	بازتاب معمای حکمرانی دانش‌مبنا در مدل خط‌مشی‌نامه دانشگاه
۷۳	واکاوی حکمرانی مهاجرتی جمهوری اسلامی ایران در خصوص چرخش مغزها
۷۵	حکمرانی خانواده: مؤلفه‌های توانمندسازی خانواده‌های آسیب‌پذیر در ایران
۷۶	چهارچوبی مفهومی برای ارزیابی ابعاد اجتماعی حکمرانی

عنوان	صفحه
مواجهه نظام حکمرانی با مسئله زنان آسیب دیده و در معرض آسیب ...	۷۸
تحلیل جامعه محوری در حکمرانی صنعت برق بر مبنای گذار انرژی از سیستم های ...	۸۰
تحلیل خط مشی های صنعتی ترکیه و درس های آن برای ایران	۸۲
حکمرانی هوشمند در عرصه سلامت با ملاحظه مقتضیات سرزمینی	۸۴
عدالت در سلامت در نظام حکمرانی، فراتر از یک سامانه تخصصی	۸۵
جعبه سیاه آزمایشگاه خط مشی و حکمرانی دانشگاه تهران	۸۷
هم بست آب، انرژی و غذا و جایگاه آن در حکمرانی آب ایران	۸۸
طراحی مدل حکمرانی در وضعیت پیچیده و عدم قطعیت با بهره گیری از نظریه ...	۸۹
چالش ها و پیچیدگی ها در استفاده از داده ها برای سیاست گذاری خارجی مبتنی بر ...	۹۰
نقش هوش مصنوعی در حکمرانی سرزمینی: دولت هوشمند و هوشمندسازی کشور	۹۱
تحولات برنامه ریزی محیط زیست و ترکیب گرایی در حکمرانی سرزمین	۹۳
بررسی چالش های پیش روی دانشگاه ها و مؤسسات پژوهشی کشور و ارائه ...	۹۵
بررسی مدیریت منابع انسانی دانش مینا به عنوان سرمایه فکری و راهبردی ...	۹۶
مفهوم پردازی از تعبیر فرا حکمرانی در ادبیات نظری حکمرانی	۹۷
نقش سرمایه های فکری در توسعه حکمرانی سرزمینی	۹۸
رهیافت های حکمرانی سرزمینی در پیشرفت اقتصادی مناطق مستعد کشور	۹۹
ارائه مدل «احیای سازمان جهاد سازندگی» به منظور برون رفت از بلاتکلیفی ...	۱۰۰
بررسی تأثیر حکمرانی خوب بر اعتماد شهروندی	۱۰۱
ارزیابی راهبرد خود کفایی در حکمرانی سرزمینی ایران	۱۰۲
توسعه دانشگاه دیجیتالی مبتنی بر آمایش فناوری در عرصه سرزمینی	۱۰۳
سیاست گذاری آموزش های سازمانی مبتنی بر آمایش سرزمینی در شعب شرکت ...	۱۰۴
تأثیر آلودگی هوا بر کیفیت آموزش عالی در دانشگاه های دولتی شهر تهران؛ با ...	۱۰۵
خط مشی گذاری توسعه متوازن و هدفمند مدارس بر مبنای آمایش مکانی	۱۰۶
خط مشی گذاری آموزش های مهارتی در شرکت رجا مبتنی بر آمایش محورهای ...	۱۰۷
الزامات آینده نگرانه توسعه پایدار حوضه خزر مبتنی بر فناوری های پاک	۱۰۸
خط مشی گذاری توسعه مراکز آموزشی نیروهای مسلح بر مبنای آموزش سرزمینی	۱۰۹
خط مشی گذاری آموزش های مهارتی کارکنان وظیفه مبتنی بر آمایش تخصصی	۱۱۰

- ۱۱۱ خط‌مشی‌گذاری حمایتی از آموزش دانش‌آموزان خاص مبتنی بر آمایش سرزمینی
- ۱۱۲ خط‌مشی‌گذاری هوشمند تأمین مالی مدارس مبتنی بر آمایش اجتماعی - اقتصادی
- ۱۱۳ مهاجرت دانشجویان ایرانی و تأثیر آن بر قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۱۴ کاربست علوم شناختی در حکمرانی نوین
- ۱۱۵ خط‌مشی‌گذاری توسعه فناوری‌های هوشمند در حوزه علم و فناوری با ...
- ۱۱۶ حکمرانی هوش مصنوعی در آموزش و پرورش
- ۱۱۷ خط‌مشی‌گذاری توسعه فناوری‌های هوشمند در حوزه پزشکی با تأکید بر ...
- ۱۱۸ نقش فناوری هوش مصنوعی در توسعه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی از منظر ...
- ۱۱۹ حکمرانی اخلاقی؛ اعتماد سازمانی و پاسخگویی متقابل در آموزش و پرورش
- ۱۲۰ خط‌مشی‌گذاری آینده علم و فناوری مبتنی بر هوش مصنوعی
- ۱۲۱ حکمرانی فرهنگی؛ نمایش عروسکی ظرفیت و فرصت نوین اجتماعی
- ۱۲۲ حکمرانی برنامه‌های سوادآموزی: راهکارهای آموزش مهارت‌افزا و اشتغال‌آفرین
- ۱۲۳ نظام مسائل حکمرانی آموزش عالی هنرهای نمایشی مبتنی بر رویکرد سیستمی
- ۱۲۴ خط‌مشی‌گذاری ارتباط صنعت و دانشگاه مبتنی بر حکمرانی منطقه‌ای
- ۱۲۵ به دنبال آینده: مطالعه فراتحلیلی در منابع فارسی مرتبط با آینده‌های ایران
- ۱۲۶ راهبردهای هوش آینده‌پژوهی برای بهبود حکمرانی سرزمینی
- ۱۲۷ تحلیل و بررسی فقهی و حقوقی نقش هوش مصنوعی در حکمرانی مطلوب اسلامی
- ۱۲۸ ضرورت حکمرانی دیپلماسی سایبری در جمهوری اسلامی ایران
- ۱۲۹ واکاوی سیاست تقنینی جمهوری اسلامی ایران در قضازدایی؛ مطالعه موردی ...
- ۱۳۰ مطالعه نقش «حکمرانی رسانه‌های جمعی» بر «امنیت ملی»؛ اسلحه‌سازی از ...
- ۱۳۱ الزامات استحکام ساخت درونی در چهارچوب حکمرانی نظام جمهوری اسلامی ...
- ۱۳۲ شناسایی بنیان‌های روان‌شناسی حکمرانی و حکمرانی‌پذیری
- ۱۳۳ ضرورت شناخت مؤلفه‌های حکمرانی امنیتی در پرتو حکمرانی قرآنی
- ۱۳۵ ایرانراه؛ الگوی فرهنگ راهبردی در ایران
- ۱۳۶ بررسی مؤلفه‌های فرهنگ سیاسی در ایران و نسبت آن‌ها برای ایجاد فرصت‌ها و ...
- ۱۳۷ بررسی ضرورت حکمرانی آب در ایران با توجه به اهداف توسعه پایدار
- ۱۳۸ مدیریت مشارکتی سدها و بازساخت مناطق روستایی در ایران

عنوان	صفحه
بررسی چالش‌ها و راهکارهای حکمرانی پساب با هدف استفاده مجدد در راستای ...	۱۳۹
شناسایی روش‌ها و فناوری‌های نو ظهور به کار برده شده در حوزه حکمرانی آب ...	۱۴۱
مدل معدن کاری هوشمند و سازگار با تغییرات آب‌وهوایی در یک حکمرانی ...	۱۴۳
حکمرانی مطلوب، هوشمند و سازگار با تغییرات آب‌وهوایی در منابع آب زیرزمینی ...	۱۴۵
بررسی تأثیر روند دموکراتیک و عرضه خدمات دولت بر دسترسی به مواد غذایی ...	۱۴۶
آب مسئله‌ای اجتماعی	۱۴۷
نقش اطلاعات پایه ملی زمین‌شناسی و اکتشافی در حکمرانی سرزمین و ...	۱۴۸
بررسی ملاحظات حکمرانی سرزمینی در انتقال آب‌های میان‌حوضه‌ای ...	۱۵۰
امکان‌سنجی اشتغال مجدد بیکارشدگان مشمول بیمه بیکاری و مکانیزم تشخیص ...	۱۵۱
حل و فصل اختلافات اشخاص بر مبنای اصل یکصد و شصت و هفت قانون اساسی ...	۱۵۲
بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر مدیریت ریسک شرکت‌های بیمه‌ای	۱۵۳
بررسی پیاده‌سازی حکمرانی مهارت‌محور در برخورد با مسئله بیکاری مبتنی بر ...	۱۵۴
نقش حکمرانی تکافل در ضریب نفوذ بیمه	۱۵۵
ظرفیت‌های تحول دیجیتال و هوشمندسازی در حکمرانی سرزمین	۱۵۶
کاربرد علوم اجتماعی محاسباتی در تحلیل فاصله طبقاتی	۱۵۷
کاربست هوش مصنوعی در حکمرانی زیست‌محیطی	۱۵۸
الزامات و اقدامات آینده‌پژوهی در زمینه مدیریت بحران با هدف افزایش ...	۱۵۹
اصول کلی سیاست خارجی در حکمرانی اسلامی	۱۶۱
حکمرانی فرامرزی امنیت ملی و اتحادهای راهبردی	۱۶۲
بررسی تطبیقی تحولات فکری گروه طالبان از دهه هفتاد تا کنون (۱۹۹۴-۲۰۲۱)	۱۶۳
تحلیل محتوای برنامه‌های شبکه پنج سیما در مورد شهر لواسان، بر اساس ...	۱۶۵
بررسی ظرفیت‌های تحول دیجیتال و هوشمندسازی در حکمرانی شهری	۱۶۶
دستیابی به نظام سلامت داده‌محور با استفاده از تحلیل لایه‌ای علت‌ها	۱۶۷
نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در حکمرانی سلامت	۱۶۸
تحلیل ناترازی در صنعت گاز، از منظر امنیت انرژی و حکمرانی مطلوب سرزمینی	۱۶۹
بررسی رقابت کشورها در جغرافیای سیاسی انرژی هند با تأکید بر فرصت‌یابی ایران	۱۷۱
بررسی تأثیرات محیط ساختمانی هوشمندسازی شده بر آسایش و آرامش انسان	۱۷۲

صفحه	عنوان
۱۷۴	مدیریت هوشمند زنجیره تأمین محصولات کشاورزی
۱۷۵	تحلیلی بر هیدروپولیتیک ترکیه در رقابت‌های ژئو انرژی منطقه‌ای
۱۷۶	پتانسیل انرژی‌های تجدیدپذیر ایران: هموار کردن راه به سوی آینده‌ای پایدار
۱۷۷	مطالعه تأثیر تغییرات اقلیمی بر میزان جمعیت گیاهان دارویی مناطق کوهستانی و...
۱۷۸	نقش ایران در تأمین امنیت انرژی منطقه از طریق شبکه‌های گاز طبیعی
۱۷۹	بررسی تأثیرات تغییر اقلیم بر امنیت غذایی و امنیت ملی
۱۸۱	واکاوی فرصت‌ها و تهدیدهای حکمرانی محیط زیست در اردبیل
۱۸۲	ارائه چهارچوب تحلیل حکمرانی پژوهش‌های بنیادی در ایران
۱۸۴	مطالعه تطبیقی حکمرانی اینترنت در کشورهای منتخب و ارائه الگوی مناسب برای ...
۱۸۶	الزامات حکمرانی در آمد مالیاتی به مثابه بیت‌المال در نهج البلاغه
۱۸۷	حکمرانی روان‌شناختی: حکمرانی بر ذهن، مغز و رفتار
۱۸۸	طلاق؛ جایگاه آن در نظام حقوقی ایران و بازنگری ابعاد اجرایی آن در حکمرانی ...
۱۹۰	ظهور آزمایشگاه‌های حکمرانی تجربی در ایران؛ رویکردها و چالش‌ها
۱۹۱	مطالعه تطبیقی آزمایشگاه‌های حکمرانی جهان
۱۹۲	بررسی قوت‌ها و ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها در حکمرانی دانشگاه دیجیتال
۱۹۴	حکمرانی صادرات نفت خام ایران؛ مطالعه موردی: تعلیق تحریم‌های نفتی ونزوئلا
۱۹۵	انگاره مرز و حکمرانی متعالی سرزمین

پیش‌نمست‌های اولین کنفرانس حکمرانی دانش‌مبنا؛ حکمرانی سرزمینی به روایت تصویر

اعضای شورای خط‌مشی‌گذاری کنفرانس

۱. دکتر محمدباقر قالیباف
۲. دکتر یحیی صفوی
۳. دکتر سید محمد مقیمی
۴. دکتر مهدی فکور فقیه
۵. دکتر علی اصغر پورعزت
۶. دکتر حسین خنیفر
۷. دکتر کرامت‌الله زیاری
۸. دکتر امیرحسین تکیان
۹. دکتر محمدرضا واعظ مهدوی
۱۰. دکتر کیومرث اشتریان
۱۱. دکتر علی‌باقر طاهری‌نیا
۱۲. دکتر عباس احمدی
۱۳. دکتر مهدی ضرغامی
۱۴. دکتر آرمین توحیدی
۱۵. دکتر سید جلال موسوی خطیر
۱۶. دکتر علیرضا علیخانزاده
۱۷. دکتر محسن علامه
۱۸. دکتر مجید غلامی
۱۹. دکتر محمداسماعیل عبداللهی
۲۰. دکتر سامان یوسف‌وند
۲۱. دکتر ابراهیم مزاری

اعضای کمیته‌های علمی کنفرانس

۱. دکتر رضا امیدی‌فر (دبیر حکمرانی آموزش)
۲. دکتر مریم افخمی (دبیر حکمرانی آب، کشاورزی و منابع طبیعی)
۳. دکتر بهاره حیدری (دبیر حکمرانی خدمات عمومی و زیربنایی)
۴. دکتر سید مصطفی جلیلی (دبیر حکمرانی سرزمینی)
۵. دکتر سید مهدی پاکذات (دبیر حکمرانی اقتصادی)
۶. دکتر افسانه دهقان‌پور فراشاه (دبیر حکمرانی عمومی)
۷. دکتر سمیه رباط‌میلی (دبیر حکمرانی سلامت)
۸. دکتر احد رضایان قیه‌باشی (دبیر حکمرانی آینده‌پژوهی)
۹. دکتر اسماعیل عبداللہی (دبیر حکمرانی هزینه اجتماعی)
۱۰. دکتر بهاره ماه‌بانوئی (دبیر حکمرانی مطالعات آزمایشگاهی و تجربی)
۱۱. دکتر ابراهیم مزاری (دبیر حکمرانی علم، فناوری و نوآوری)
۱۲. دکتر مهران بادین دهش (دبیر شورای هماهنگی کمیته‌ها)
۱۳. محمدعلی کیانی (مدیر اجرایی)
۱۴. محمدرضا طاهرنژاد (مدیر روابط عمومی)
۱۵. مهیار حسنی (مدیر مشارکت‌های اجتماعی کنفرانس)

اعضای سازمان کنفرانس

۱. دکتر سید محمد مقیمی (رئیس کنفرانس)
۲. دکتر سید یحیی صفوی (رئیس شورای خط‌مشی‌گذاری کنفرانس)
۳. دکتر علی اصغر پورعزت (دبیر علمی کنفرانس)
۴. دکتر سیدعباس احمدی (دبیر شورای خط‌مشی‌گذاری کنفرانس)
۵. دکتر مجید غلامی (دبیر اجرایی کنفرانس)
۶. دکتر سامان یوسف‌وند (مدیر علمی کنفرانس)

چکیده مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی حکمرانی دانش مینا؛ حکمرانی سرزمینی ۱ ■

حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مد ظله العالی): «حکمرانی در منطق اسلام از بن و بنیاد با حکمرانی‌های رایج جهان متفاوت است؛ ... سبک حکمرانی اسلامی این است: مردمی بودن، دینی بودن، اعتقادی بودن، اشرافی نبودن، مسرف نبودن، ظالم و مظلوم نبودن» (۱۴۰۰/۱۲/۱۹).

سخن رئیس مجلس شورای اسلامی

حکمرانی هنر حل مسئله است

مفاهیم در علوم اجتماعی می‌آیند و می‌روند و از همین منظر است که نه تنها پویایی در این علوم از ویژگی‌های اصلی است، بلکه تطور مفاهیم و کاربری آن‌ها در زندگی واقعی با توجه به همین واقعیت معنا و مفهوم می‌یابد. مفهوم حکمرانی نیز در همین چهارچوب قابل درک است. با ورود به قرن بیست و یکم میلادی واژه حکمرانی که متفکران برای آن ریشه‌های تاریخی متفاوتی ذکر می‌کنند، به سرعت وارد

کارزار علوم اجتماعی می‌شود و اکنون، یکی از مهم‌ترین کلیدواژه‌ها در این علوم است. شاید یکی از اصلی‌ترین دلایل پذیرش و گسترش سریع حکمرانی، عینیت بخشی به نظریه‌های انتزاعی در علوم اجتماعی باشد؛ چراکه ساحت نظری علم را به عرصه عمل نزدیک تر کرده است و موجودیت و هویت خود را در حل پیچیده‌ترین مسئله‌های زندگی اجتماعی انسان باز تولید می‌کند؛ تا آنجا که بهتر است بگوییم حکمرانی، دانش حل مسئله است؛ مسئله‌هایی که حاصل متنوع‌ترین و پیچیده‌ترین مسئله‌های زندگی عمومی انسان‌هاست. پاسخ به این مسئله‌ها نه تنها به علم نیاز دارد، بلکه نیازمند ممارست و بهره‌گیری فعالانه از تجربه‌های زیسته دیگران، تدقیق در طراحی گام به گام و پیگیری مجدانه برای حرکت در مسیر طراحی شده است. از این منظر حکمرانی را باید علاوه بر یک دانش، یک هنر دانست؛ هنر حل مسئله‌های اداره کشور.

حکمرانی، بومی‌ترین دانش کشورهاست

حکمرانی به عنوان دانشی فرارشته‌ای که عرصه وحدت ساحت نظری و عملی علوم مختلف است، با جغرافیا ارتباط تنگاتنگی دارد، چرا که اگر بتوان برای ساحت نظری علم هویت فرامکانی در نظر گرفت، ساحت عملی علم بی‌تردید به مکان و بوم‌شناسی سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی، دفاعی و محیط زیست مرتبط با آن وابسته است؛ امروزه این مهم پذیرفته شده است که نظریه‌های علوم اجتماعی با جغرافیای تاریخی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و دیگر جغرافیای ارتباط تنگاتنگی دارد و اعتقاد به جهان‌شمولی نظریه‌های علوم اجتماعی با تردید جدی روبه‌روست. بر اساس این چهارچوب نظری، دانش حکمرانی که به طور جدی به تجربه‌های زیسته مردم در مکان‌های جغرافیایی مختلف وابستگی دارد، باید هویت خود را در زیست‌بوم جغرافیایی یک کشور، تعریف کند تا با واقعی‌ترین مسئله‌ها در اداره بهتر یک کشور مواجه شود. از این منظر حکمرانی، پایه‌ترین و به همین اندازه بومی‌ترین دانش برای هر کشور است. به همین دلیل برداشت‌های عملی از الگوها و روش‌های حکمرانی دیگران به دقت مضاعفی نیازمند است. واقعیت مسئله در تضاد با درک گلخانه‌ای از حکمرانی است و نمی‌توان با روش‌های غیربومی گرت‌برداری شده، کارآمدی در اداره کشور را برداشت کرد. بررسی روند حکمرانی در تاریخ سیاسی کشورها و به‌ویژه در تاریخ روابط بین‌الملل معاصر، مهری بر تأیید این مفروض است که تقلید در حکمرانی، اگر هم ممکن باشد، مطلوب نیست، در حالی که اقتباس هم ممکن و هم لازم است.

قاعده ملازمه در حکمرانی: تشخیص علمی و تصمیم سیاسی

از باب واژه‌شناسی، حکمرانی از ریشه حُکم است؛ برای شکل‌گیری یک حکم خوب، تحقق دو امر به صورت هم‌زمان و لازم و ملزوم باید صورت گیرد: «تشخیص صحیح» و «تصمیم قاطع». از این دو در دانش حکمرانی به عنوان «تشخیص علمی» و «تصمیم سیاسی» یاد می‌شود که عرصه‌ای مهم از ساحت نظری و عملی است؛ ساحت نظری «علم» و ساحت اجرایی «عمل». این دو، کلیدی برای تبدیل تهدیدهای موجود در کشور به فرصت‌هایی برای پیشرفت و آبادانی هستند. اگر ما تهدیدهای پیش روی اداره کشور را به عنوان مسئله، به‌درستی و به‌دقت و در همکاری با نهادهای علمی و تحقیقاتی تشریح کنیم و در همکاری با نخبگان فکری کشور چشم‌انداز و راه‌حل این مسئله‌ها را در اختیار مدیران اجرایی قرار دهیم، آنگاه پای سیاستمداران درستکار و دلسوز انقلاب در حکمرانی باز خواهد شد. آن‌ها می‌توانند طراحی

چکیده مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی حکمرانی دانش‌مبنا؛ حکمرانی سرزمینی ۳ ■

مسیر حل مسئله‌های اداره کشور را با تصمیم‌های بزرگ خود ادامه دهند و این مسئولیت و رسالت یک سیاستمدار انقلابی است؛ تصمیم‌هایی سخت که در آینده‌ای نزدیک، سرعت حرکت قطار انقلاب اسلامی را افزایش چشمگیری خواهد داد. از این گزاره با عنوان «جهاد تصمیم» یاد می‌کنم؛ اما جهاد تصمیم خود هنگامی معنادار و گره‌گشاست که با تشخیص علمی بموقع، گزاره‌های عالمانه‌ای تولید شود و روی میز سیاستمدار قرار گیرد؛ و این یعنی اولویت «جهاد تولید».

حکمرانی یعنی تنظیم متوازن هدف - روش - ابزار

از منظری دیگر، حکمرانی را باید از جمله علوم استراتژیک دانست؛ اگر استراتژی موفق را تعریف و ارائه‌کننده هم‌زمان هدف، روش و ابزار بدانیم، دانش حکمرانی آنگاه هویت ملموس می‌یابد که در حل مسئله‌های اداره کشور، نه تنها به هدف معطوف باشد، بلکه برای این مهم، روش و ابزارهای ضروری و لازم را نیز ارائه کند. همین ظرافت‌های حکمرانی است که آن را خاص می‌کند و دانشگاه‌های معتبر جهان، به تأسیس و ترویج این دانش راهبردی مبادرت می‌ورزند؛ چون یافتن ظرفیت‌های پنهان حکمرانی را در دستور کار خود دارند. بر این اساس، اگر ترویج حکمرانی، مبتنی بر الزام به شناخت دقیق مسئله‌های پیچیده کشور در کنار الزام به شناخت دقیق روش‌ها و ابزارهای حل آن پیچیدگی‌ها به صورت توأمان مبتنی نباشد، این دانش از قلمرو کاربردی برای زندگی روزمره مردم دور خواهد شد و در دام تسلسلی گرفتار خواهد شد که برخی دیگر از شاخه‌های دانش اکنون گرفتار آن شده‌اند.

هم‌افزایی و کارآمدی، دو روی سکه حکمرانی

حکمرانی، ابرمفهومی است که نباید با رویکردهای تقلیل‌گرایانه در تعریف مفاهیم علوم اجتماعی به آن نگاه کرد. این ابرمفهوم با رویکردهای گوناگون قابل تعریف است؛ رویکرد ساختاری به آن، بر تغییر در ساختار حکمرانی کشور تأکید دارد؛ رویکرد فرایندی به آن، بر ویژگی‌های کلیدی فرایند حکمرانی پافشاری می‌کند؛ رویکرد کارکردی، تأکید بر کارآمدی به عنوان مهم‌ترین کارکرد یک حکومت را در مرکز توجه می‌گذارد؛ رویکرد هنجاری نیز تلقین گزاره‌های ارزشی در بافتی تهاجمی را به حکومت‌ها تجویز می‌کند و رویکرد ابزاری به ابرمفهوم حکمرانی، به جعبه ابزار حکمرانی اشاره دارد. گذشته از تعاریف مختلف، عینی‌ترین رویکرد در حکمرانی را باید کارکردهای درونی و بیرونی آن در اداره کشور دانست؛ به عبارت

دیگر، تجسم عینی مفهوم انتزاعی حکمرانی برای دولت و مردم، تحقق هم‌افزایی در سازوکارهای حکومت به عنوان کارکرد درونی حکمرانی و همچنین، تبلور کارآمدی دولت در زندگی مردم به عنوان کارکرد بیرونی حکمرانی است. از این منظر هم‌افزایی و کارآمدی دو روی سکه حکمرانی‌اند که از هر منظر بنگریم، ارزش آن برای حکومت و مردم، پایدار است.

حکمرانی یعنی تحول در هدف‌ها، روش‌ها و ابزارها، نه تجدیدنظر در ریشه‌ها

حکمرانی یکی از جدی‌ترین چالش‌های پیش روی ما در اداره کشور است و حرکت در مسیر تقویت آن، مجاهدتی در مسیر خداوند متعال است و ضرورت این مجاهدت، تغییر و تحول در هدف‌ها، روش‌ها و ابزارهاست نه تجدیدنظر در ریشه‌های فکری همچون اسلام سیاسی که همان اسلام ناب محمدی است. توجه ما به حکمرانی از باب تقویت اصل و بنیاد انقلاب اسلامی است و لازمه شکل‌گیری تحول در هدف‌ها، روش‌ها و ابزارها، ایمان همراه با امید است. به نظر می‌رسد این مهم‌ترین دستور کار پیش روی جامعه علمی و تحقیقاتی کشور است که دغدغه و مسئله حکمرانی دارند. ما باید بیش از پیش به دو پایه اصلی انقلاب اسلامی یعنی تأکید بر سنت‌های الهی و عقلانیت متصل به وحی در کنار تأکید بر میدان‌داری مردم و مردمی‌سازی امور برگردیم. این دو - دین و مردم - نه بخشی از صورت مسئله، بلکه کلید حل مسئله هستند که هم‌افزایی آن‌ها تحول را ممکن می‌کند. حکمرانی در کشور اگر در مسیر عینیت و فعلیت بخشیدن به این دو مهم در اداره امور حرکت نکند، از مسیر اصلی منحرف خواهد شد. در واقع، کشور دچار ناکحمرانی یا حکمرانی غیر اصیل، تقلیدی و بی‌ارتباط با مبانی نظری و تجربیات عملی خود می‌شود که مردم را آزار می‌دهد و گرهی نیز از کار آن‌ها نخواهد گشود. در بازگشت به فرهنگ اصیل انقلاب اسلامی و اصالت فرهنگی آن، باید مسیری را احیا کنیم که در تجربه‌های نزدیک به نیم قرن انقلاب اسلامی بارها - از جمله در هشت سال دفاع مقدس - به کار ایرانیان آمده و درستی خود را بارها در محک معرکه نشان داده است؛ البته تلاش برای ایده‌پردازی تخصصی و افزایش عقلانیت عمومی، زمینه‌ساز کارآمدی خواهد شد.

در پایان، ضمن تشکر از کسانی که زمینه برگزاری اولین کنفرانس حکمرانی سرزمینی را فراهم کردند، برای همه جوانان عرصه علم و دانش در کشور عزیزمان، آرزوی موفقیت و سلامتی دارم.

سخن رئیس کنفرانس

دکتر سید محمد مقیمی*

حکمرانی عرصه تجلی حکمت حکومت و مردمی‌ترین پدیده اجتماعی است. اندیشه حکمرانی پیام‌آور نوعی تغییر رویکرد در شیوه اداره امور جامعه و در پی مردمی‌سازی نظام تصمیم‌گیری و تقویت جایگاه فرهنگ بومی در آن است. اهمیت این موضوع تا حدی است که امروزه میزان پیشرفت هر جامعه را

متناسب با گرایش و پذیرش اندیشه حکمرانی و بنیان‌های آن می‌سنجند. در این چهارچوب، نزاع گفتمانی امروز نزاع بر سر الگوهای حکمرانی است. الگوی حکمرانی غربی با ابتدا بر تعریفی تقلیل‌یافته و تحریف‌شده از نوع انسان و غایت نظام اجتماعی، آورده‌ای جز انواع نابرابری، سرگردانی هویتی و بحران‌های اخلاقی برای انسان غربی نداشته است؛ در حالی که الگوی نظام جمهوری اسلامی برگرفته از اندیشه حکمرانی نبوی و سیره امام علی (ع) که ریشه در مبانی دینی و اعتقادی اسلام دارد، مصداق بارز گفتمان حکمرانی متعالی است که در آن ارزش‌های اخلاقی و کرامت انسانی دال مرکزی آن است؛ چنان‌که امروزه بسیاری از صاحب‌نظران اجتماعی و اقتصادی در پی کشف ابعاد حکمرانی اسلامی هستند و از آن به عنوان الگوی بدیل حکومت رایج و متعارف غربی یاد می‌کنند.

استقرار هر نظام حکمرانی در گرو وجود مبانی معرفتی و اندیشه‌ای است. آنچه امروزه موجب تمایز و برتری نظام جمهوری اسلامی ایران بر دیگر نظام‌های حکمرانی شده است، بهره‌مندی از مبانی معرفتی و آموزه‌های دینی اسلام و حرکت در مسیر ارائه الگوی جدیدی از حکمرانی تعالی‌گرا در معنایی بوم‌اندیش است و همچنین تلاش برای مقاومت در برابر

* استاد دانشگاه تهران و رئیس اولین کنفرانس ملی حکمرانی دانش‌مبنا؛ حکمرانی سرزمینی

الگوهای غربی و ارائه یک حکمت نظری و عملی حکمرانی است، چرا که نسخه‌های سیاسی به‌ظاهر جذاب و در واقع فریبده نظام حکمرانی غربی (الگوهای ماندگار ۲۰۳۰ یا اسناد حقوق بشر امریکایی) از جمله ابزارهای خط‌مشی هستند که نظام سلطه هر بار در قالب یک منشور یا بیانیه‌ای در راستای تسخیر ذهن و فرهنگ سرزمینی دیگر از کشورهای مسلمان و غیر مسلمان به خدمت گرفته است تا هم‌مونی‌خواهی و سلطه‌جویی خود را در مسیر فرهنگی بر جوامع دیگر مسلط نماید. لذا نظام جمهوری اسلامی ایران طی این سال‌ها ضمن بهره‌گیری از منویات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) با تدبیر و دقت نظر تلاش کرده است بینش حکمرانی خود را تعالی بخشد و همواره در پی دفاع از ارزش‌های حکمرانی الهی و مقابله با الگوهای سیاسی نابخردانه دشمنان این سرزمین برآید و در دام هیولای مدرنیته غربی نیفتد تا بتواند همچنان در نظام بین‌المللی کنشگری فعال با ضریب نفوذ گسترده عمل کند.

تلاش‌های صورت گرفته برای بوم‌محور ساختن نظام حکمرانی در جامعه ایران، در شرایطی صورت گرفته است که همواره بخشی از اهالی سیاست و دانش، گویی سرباز و پیرو الگوهای حکمرانی غربی بوده و در برابر نقد آن الگوها و فراروی از آن‌ها مقاومت کرده‌اند. این‌گونه کنشگران عرصه حکمرانی، غافل از این بوده‌اند که اگر صحنه حکمرانی عرصه‌ای برای پیگیری مسائل و موضوعات وارداتی و متفاوت از بافت فرهنگی اجتماعی جامعه باشد، به‌منزله در زمین دیگران بازی کردن و لذا از دست دادن منافع ملی مادی و معنوی خواهد بود. به هر میزان که عرصه حکمرانی در توجه به موقعیت بومی ضعیف عمل کند و دانش تخصصی لازم را در این بستر و برای این بستر تولید نکند، گروه‌های رقیب، مسائل بیرونی و کاذب را به عنوان مسائل اولویت‌دار جامعه وانمود و ظرفیت‌های نظام حکمرانی را مستهلک می‌کنند. در مقابل معضل مذکور، نیازمند داشتن نظام معرفتی و چهارچوب نظری حکمرانی بومی هستیم که دغدغه‌ها و مسائل سرزمینی ایران اسلامی را در دستور کار خود قرار دهد؛ به عبارت دیگر، کانون تفکر نظام حکمرانی باید مسائل و چالش‌های بوم‌زاد جامعه باشد. همچنان که مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) بارها بر مسائل اولویت‌دار نظام تأکید داشته و راه‌حل را در مدیریت جهادی - به عنوان الگوی بدیل حکمرانی فن‌سالار و غربی - تعریف کرده‌اند.

ایشان دلیل به نتیجه نرسیدن الگوی توسعه غربی در نظام اسلامی را ماهیت متفاوت نسبت به پیشرفت و جایگاه انسان در این پیشرفت می‌دانند و معتقدند: «در دیدگاه غرب، پیشرفت مادی و محور آن سود مادی است؛ بنابراین در چنین دیدگاهی، اخلاق و معنویت می‌تواند قربانی پیشرفت شود» (۸۶/۲/۲۵). «در جهان‌بینی اسلامی، ثروت، قدرت و علم، وسیله

چکیده مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی حکمرانی دانش‌مبنا؛ حکمرانی سرزمینی ۷ ■

رشد انسان و زمینه‌ساز برقراری عدالت، حکومت حق، روابط انسانی در جامعه و دنیای آباد هستند» (۸۶/۲/۲۵). بر همین اساس کاملاً واضح است که نظریه‌های حکمرانی که بر مبانی مادی‌گرایی و تجربه‌گرایی اثبات‌گرایی استوار است، نمی‌تواند در جامعه‌ای که بر پایه اعتقادات و باورهای اسلامی بنا شده است، موجبات توسعه و تکامل افراد را فراهم سازد. عقب‌ماندگی علمی ملل اسلامی در عصر کنونی و تعبد در مقابل نظریه‌های غربی، ناشی از برنامه استعماری حساب‌شده است که کشورهای غربی طراحی و اجرا کرده‌اند. از همین رو رهبر معظم انقلاب هشدار می‌دهد که باید مراقب نظریه‌های وارداتی غربی باشیم: «من می‌خواهم محیط دانشگاه و جوان دانشجوی خودمان را توجه بدهم که مواظب تئوری‌های وارداتی غربی که هیچ هدفی جز حفظ آن روابط تحکم‌آمیز غرب با کشورهایی از قبیل کشور ما را ندارند، باشند» (۸۸/۴/۱۷). ایشان بارها یادآور شده‌اند که انتقاد به شیوه گرفتن علوم از غربی‌ها به معنای نفی کامل این علوم نیست و در این زمینه معتقدند: «بنشینید فکر کنید؛ نظریه‌پردازی کنید؛ از موجودی این دانش‌ها در دنیا استفاده کنیم؛ بر آن چیزی بیفزاییم و نقاط غلط آن را بر ملا کنیم، این از جمله کارهایی است که جزو الزامات حتمی پیشرفت است» (۸۸/۲/۲۷). ایشان در جای دیگر بیان می‌دارند: «باید متون علمی را خواند و دانش را از هر کسی فراگرفت؛ اما علم باید در روند تعالی خود با روح‌های قوی و استوار و کارآمدی که جرئت پیشبرد علم را داشته باشند، همراه شود تا بتواند پیش برود. انقلاب‌های علمی در دنیا این‌گونه به وجود آمده است» (۸۸/۲/۲۷). همچنین در زمینه ضرورت تولید علم بومی در رشته‌های مختلف علوم انسانی بیان می‌دارند: «علوم انسانی، علوم اجتماعی، علوم سیاسی، علوم اقتصادی و مسائل گوناگونی که برای اداره یک جامعه و یک کشور به صورت علمی لازم است، به نوآوری و نواندیشی علمی - یعنی اجتهاد - احتیاج دارد... البته برای نوآوری علمی - که در فرهنگ معارف اسلامی از آن به اجتهاد تعبیر می‌شود دو چیز لازم است: یکی قدرت علمی و دیگری جرئت علمی» (۷۹/۱۲/۹).

با عنایت به این بیانات و ضرورت اتخاذ نگرش تأسیسی در نظریه‌پردازی، حکمرانی سرزمینی باید تجلی نوعی حکمرانی بوم‌اندیش و متکی بر هویت اسلامی - ایرانی باشد و بر همه اندیشمندان عرصه حکمرانی و حکمرانان بایسته است تا با همتی مضاعف و در سایه مشارکت جامعه‌محور نسبت به طراحی و اجرای نظام جامع حکمرانی بومی اقدام کنند.

با حکمرانی بوم‌اندیش، از یک‌سو امکانی برای فهم منظومه‌ای از مسائل بومی فراهم می‌آید و از سوی دیگر، بستری برای مواجهه مناسب و حل مسائل ایجاد می‌شود. افزون بر این،

زمانی که حکمرانی را با توجه به سرزمین و هویت بومی تعریف می‌کنیم، فرصت‌ها و پنجره‌های خط‌مشی‌گذاری معطوف به جامعه ایرانی - اسلامی آشکار می‌شوند به طوری که هنر و صنعت بومی معنای سیاسی می‌یابد، الگوهای حکمرانی تعالی‌گرا و آرمان‌طلب ظهور پیدا می‌کند و در نهایت توسعه با پایداری اجتماعی و فرهنگی همراه و هم‌سو می‌شود. با منطق حکمرانی بوم‌اندیش، شتاب و یکه‌تازی از موتور توسعه غربی گرفته می‌شود و به جای آن منطق تعادل و تعالی می‌نشیند. فضای مسابقه‌ای، رقابت‌گونه و بدون توجه به محیط و سرزمین از الگوهای حکمرانی غرب‌گرا گرفته می‌شود و منطق توجه به اخلاق، کرامت و قاعده‌های انسانی و مطلوبیت‌ها حاکم می‌شود. کالبد فیزیکی و بی‌روح توسعه با روح هویتی احیا می‌شود و روند لجام‌گسیخته و بدفرجام توسعه با سازوکارهای فرهنگی، بوم‌گرا می‌شود. در این مسیر، حکمرانی بوم‌اندیش یکی از ابزارهای کارآمد نهادهای علم در خدمت جامعه و نظام حکمرانی است؛ فراگردی که طی آن علم‌الاجتماع از حالت انحصاری دانشگاهی و محدود به نظریه و روش غیربومی، خارج می‌شود و با بازاندیشی در رویه‌های مرسوم به سوی حوزه‌های کاربردی گرایش می‌یابد.

در این چهارچوب، برای اولین بار همایش ملی «حکمرانی دانش‌مبنا؛ حکمرانی سرزمینی» در دستور کار دانشکده حکمرانی دانشگاه تهران قرار گرفت و تلاش شده است با اتکا بر ظرفیت‌های علمی و تخصصی حوزه، دانشگاه، نهادهای خط‌مشی‌گذار و خط‌مشی‌پژوه، دانش تخصصی لازم برای ارائه به نظام تقنینی و اجرایی کشور فراهم شود تا از این طریق پیوندی میان نهاد دانش و نظام حکمرانی برقرار شود. در این زمینه، مبتنی بر ماهیت فرارشته‌ای پدیده‌های دنیای امروز، کنفرانس «حکمرانی دانش‌مبنا؛ حکمرانی سرزمینی»، نوعی دعوت از متخصصان و اندیشمندان حوزه‌های گوناگون علمی برای گفت‌وگوی عقلانی در زمینه مسائل، فرصت‌ها و ظرفیت‌های پیشرفت و تحول در جمهوری اسلامی ایران در قالب مدل حکمرانی اسلامی - ایرانی محسوب می‌شود.

سخن رئیس شورای خط‌مشی گذاری کنفرانس

دکتر سید یحیی صفوی*

حکمرانی سرزمینی، بر پایه دانش، تخصص و فناوری‌های جدید و بومی، از مهم‌ترین دستور کارهای نظام‌های حکمرانی در جهان امروز است که نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران نیز همواره در این مسیر گام برداشته و تاکنون توفیقات زیادی را کسب کرده است.

حفظ استقلال، تمامیت ارضی و کیان سرزمین و توسعه ارزش‌های هویتی، تمدنی و فرهنگی و افزایش ضریب نفوذ منطقه‌ای، به عنوان یکی از مهم‌ترین بازیگران بین‌المللی طی چهار دهه اخیر، از جمله دستاوردهای نظام حکمرانی سرزمینی جمهوری اسلامی ایران در سطح بین‌الملل بوده است. این موفقیت‌ها در شرایطی رقم خورده که تحولات شگرفی در عرصه معادلات قدرت در سطح بین‌الملل برزو کرده و نظم جهانی در مرحله گذار قرار گرفته است و

قلمروهای سرزمینی جوامع دیگر مورد بی‌ثباتی، تعدی و تجاوز قرار گرفته‌اند. در همین شرایط، حکمرانی سرزمینی در ایران با همت و شجاعتی مثال‌زدنی و استوار، پایدار مانده و خواهد ماند و در این نظم جدید، در جایگاه کنشگری فعال، در جغرافیای بین‌المللی نقش‌آفرینی خواهد کرد.

از سوی دیگر، حکمرانی سرزمینی در سطح

ملی و در جغرافیای داخلی کشور نیز با ظرفیت‌ها و قابلیت‌هایی مانند سرزمین پهناور ایران، تنوع قومی و اقلیمی و جمعیت فعال آن، امکان توسعه و پیشرفت را فراهم کرده و نوعی پنجره فرصت پیشرفت را برای نظام حکمرانی باز کرده است. البته تدابیر روزآمد و علم‌محور حکمرانی سرزمینی، در راستای بهره‌برداری درست از این مواهب، از جمله ضرورت‌هایی است که تحقق آن به حکمرانی دانش‌مبنا گره خورده است.

عامل مهم و حائز اهمیت و توجه ویژه در بُعد داخلی نظام حکمرانی کشور، آمایش

* دستیار و مشاور عالی فرمانده معظم کل قوا

سرزمین و عدالت جغرافیایی است. در این موضوع، ضروری است که برنامه‌ها و سیاست‌ها به نحوی طراحی شوند که در راستای تحقق توازن منطقه‌ای و پایداری توسعه باشند.

به هر روی، در جهان امروز، ورود به موضوع حکمرانی سرزمینی، با منطق علم و تخصص، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است؛ چراکه هرچند در گذشته امنیت و پیشرفت سرزمینی بر پایه ابزارهای سنتی تأمین می‌شد، ولی امروزه دانش و علم، امنیت آور است و جوامع دارای دانش و علم حکمرانی سرزمینی، پیشگامان عرصه حکمرانی نیز هستند و ضریب نفوذ بین‌المللی گسترده‌ای را برای خود رقم زده‌اند، در چنین شرایطی حکمرانی سرزمینی راهی جز دانش‌بنیان شدن ندارد. نظام‌های حکمرانی که در این مسیر قرار گرفته و پیوند میان علم، سرزمین و حکمرانی را برقرار کرده‌اند، همواره توانسته‌اند از منافع ملی و کیان خود به‌خوبی محافظت کنند و مسیر توسعه و پیشرفت را به خوبی طی کرده‌اند.

شرایط محیط داخلی، منطقه‌ای و جهانی جمهوری اسلامی ایران ایجاب می‌کند تا شاخص‌های حکمرانی دانش‌بنیان سرزمینی در قالب اصول ذیل بروز و ظهور یابند:

- وجود رهبران خردمند، شجاع، لایق و محبوب در کشور و سرزمین؛
- وجود دولت قدرتمند و دولتمردان کارآمد در تخصص‌های لازم برای مدیریت سرزمین و مدیریت جامعه؛

- داشتن برنامه‌های راهبردی و طولانی‌مدت و برنامه‌های توسعه پنج‌ساله برای آمایش سرزمین و مدیریت جامعه؛

- استفاده از ظرفیت‌ها و منابع انسانی و طبیعی کشور برای پیشرفت و آبادانی آن؛
- سیاست خارجی فعال منطقه‌ای و بین‌المللی، برای دوری‌گزیدن از تهدیدات و استفاده از کشورهای دوست برای جذب منابع اقتصادی، فناوری‌های نوین و غیره برای حل مشکلات مردم و سرزمین؛

- وجود نیروهای مسلح قدرتمند برای تأمین صلح و امنیت پایدار برای کشور؛
- حضور در ائتلاف‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی منطقه‌ای و بین‌المللی برای پیشرفت و منافع مشترک.

اهمیت نگرش روزآمد به مسائل سرزمین و فضای جغرافیایی ایران اسلامی و نیز ضرورت حکمرانی مبتنی بر دانش و علم، موجب شده تا نخستین همایش ملی حکمرانی دانش مینا، با رویکردی مسئله‌محور، به حکمرانی سرزمینی اختصاص یابد تا از این طریق بتوان ادبیات مرتبط با موضوع را به گفتگویی عمومی بدل کرد.

سخن دبیر علمی کنفرانس

دکتر علی اصغر پورعزت*

حکمرانی را می‌توان واژه‌ای تکامل یافته‌تر از واژگان ریاست، اداره و مدیریت تلقی کرد؛ واژه‌ای دال بر اشراف گسترده‌تر بر جامعه هدف و جلب مشارکت همه ذی‌نفعان در شکل‌دهی واقعیت آینده خودشان. این رویکرد به سیستم‌های اجتماعی، مستلزم توسعه رهبری مشارکت‌جویانه برای تعالی جامعه است.

در سیر تکامل مفهوم حکمرانی به سوی رویکردهایی چون حکمرانی خوب، حکمرانی سالم، حکمرانی دیجیتال و حکمرانی باز، مفهوم حکمرانی

متعالی مد نظر قرار می‌گیرد که بر ضرورت بازاندیشی درباره نقش حکمرانی‌شوندگان و مشارکت جدی، مستقل، آگاهانه و مستمر آنان در امر حکمرانی دلالت دارد. با این ملاحظه، حکمرانی حق‌مدار و متعالی، عبارت است از: «تدبیر خردمبنا و دانش‌مدار امور گوناگون سیستم اجتماعی، با نگاهی جامع و دوربرد، به طوری که سعادت پایدار همه آحاد جامعه را در پی داشته باشد».

حکمرانی سرزمین نیز از دو سوی مد نظر قرار می‌گیرد:

اول، حفظ کیان و حد و مرز سرزمین در برابر انواع تهدیدهای داخلی و خارجی، از سوء تدبیرهای داخلی گرفته تا سوء نیت‌های خارجی برای نقض حاکمیت و سیطره ملی بر سرزمین؛

دوم، بهره‌ورسازی سرزمین در برابر ایده‌های محدودکننده و معطوف به «بهینه‌سازی بخشی»، بدون توجه به امر مهم آمایش سرزمین و ضرورت «بهینه‌سازی سراسری»، برای

* استاد دانشگاه تهران و رئیس دانشکده حکمرانی

تضمین هم‌افزایی مستمر توسعه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ملی.

هرچند که در جهان معاصر، گاهی نغمه فروپاشی حد و مرزها به گوش می‌رسد، اما همچنان حفظ کیان کشور در جمله مهم‌ترین اهداف هر سیستم حکمرانی به شمار می‌آید و در زمره مهم‌ترین مطالبات ملت‌ها از حکومت‌ها قرار دارد، با این منطقی که اگر کشوری نتواند مرزهای خود را حفظ کند، به تدریج به فنا محکوم خواهد بود و از صحنه گیتی حذف خواهد شد.

هنگام بحث از نیروهای محافظ مرزها، فقط نیروهای نظامی مد نظر نیستند، بلکه سیستم‌های کارشناسی حقوقی، اداری و حکمرانی، در تعریف و طراحی مفاد قراردادهای بین‌المللی، بسیار حائز اهمیت‌اند؛ زیرا چه بسا یک قرارداد ناپخته حقوقی در عرصه بین‌المللی، حاصل ایثار و شهادت هزاران جوان پاکیزه کشور را بر اثر سهل‌انگاری در نگارش قراردادهای بین‌المللی به فنا دهد. همچنین هنگام بحث از ارزش بهره‌ورسازی سرزمین، دقت نظر در کاربست ایده‌ها و طرح‌های برآمده از آمایش سرزمین، بسیار حائز اهمیت است؛ از «آمایش آب‌و‌خاک» گرفته تا «آمایش معادن گران‌بهای موجود در عرصه سرزمین» و «آمایش منابع طبیعی ارزشمند ملی» و به‌ویژه «آمایش استعداد‌های ملی نسل‌های انسانی پیاپی کشور» که به مثابه امانت‌های بی‌بدیل پروردگار متعال در برابر نسل‌های آینده، در دسترس ما قرار گرفته‌اند.

با توجه به ملاحظات مذکور اولین همایش ملی حکمرانی دانش مینا به حکمرانی سرزمینی اختصاص داده شد تا سرآغازی باشد بر فرآوری ایده‌ها، طرح‌ها و برنامه‌های رشد‌دهنده و تعالی‌گرایانه‌ای که آینده بهتری را برای فرزندان این سرزمین، به همراه داشته باشد.

سخن دبیر شورای خط‌مشی گذاری کنفرانس

دکتر سید عباس احمدی*

حکمرانی اعمال اقتدار اداری، اقتصادی و سیاسی در راستای مدیریت امور کشور در تمام سطوح سازمانی و مقیاس‌های جغرافیایی بوده و سازوکارها، فرایندها و مؤسساتی را دربر می‌گیرد که از طریق آن‌ها شهروندان و گروه‌های جامعه منافع خود را به هم پیوند زده، حقوق خود را پیگیری، تعهدات خود را ادا و اختلافات خود را حل و فصل می‌کنند. بر این اساس حکمرانی

موضوعی است که بر نحوه تعامل دولت‌ها و سایر سازمان‌های اجتماعی با یکدیگر، نحوه ارتباط با شهروندان و نحوه اتخاذ تصمیمات در جهانی پیچیده تمرکز داشته و فرایندی است که از آن طریق، جوامع و سازمان‌ها تصمیمات خود را اتخاذ و به واسطه آن مشخص می‌کنند که چه کسانی در این فرایند درگیر هستند و چگونه وظیفه خود را به انجام می‌رسانند.

طبیعتاً فرایند حکمرانی با در نظر گرفتن تمام ابعاد و ویژگی‌های آن (تعاملات، مناسبات، کنش‌ها، واکنش‌ها و غیره) در خلأ اتفاق نمی‌افتد و به بستر و محیط مناسبی برای تحقق نیاز دارد. بستر حکمرانی، فضای جغرافیایی در مقیاس‌های مختلف فراملی، ملی و فراملی است. از طرفی مکان و فضای جغرافیایی از ویژگی افتراق و گونه‌گونگی برخوردار است و نمی‌توان برای مناطق مختلف کره زمین نسخه واحد و پیشنهادات یکسانی را ارائه کرد. بنابراین ضروری است تا مفاهیم و نظریه‌های تولیدشده در حوزه دانش حکمرانی با عبور از میانجی‌های فرهنگی و تاریخی و بر اساس ملاحظات و واقعیت‌های جغرافیایی رنگ‌وبوی بومی به خود گرفته، بتواند در راستای حل مشکلات و چالش‌های متعدد اداره کشور مفید و

مؤثر واقع شود.

بر اساس اهمیت و ضرورت این موضوع مهم بود که نخستین دوره از سلسله همایش‌های حکمرانی دانش‌مبنا به حکمرانی سرزمینی اختصاص یافت. روشن است که هدف از این انتخاب، توجه و تمرکز بر معضلات و چالش‌های موجود در زیستگاه مردم ایران و تعامل، همفکری و تشریک مساعی اندیشمندان و صاحب‌نظران دانشگاهی و دست‌اندرکاران بخش‌های اجرایی برای مقابله با این چالش‌ها با انگیزه کاهش یا جلوگیری از حادث‌تر شدن آن‌هاست. چالش‌هایی که متأسفانه روز به روز رو به افزایش بوده و در حال تبدیل شدن به مهم‌ترین مخاطرات و تهدیدات آینده کشور است.

نمونه‌هایی از این چالش‌ها که باید در موضوع حکمرانی سرزمینی مورد توجه و بررسی جدی قرار گیرند، عبارت‌اند از: فرایندهای منجر به تخریب محیط زیست، فرونشست زمین، کاهش آب‌های سطحی و زیرزمینی، خشک شدن رودخانه‌ها، دریاچه‌ها و تالاب‌ها، تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی، از بین رفتن خاک‌های حاصلخیز، تخریب جنگل‌ها و مراتع، تغییر اقلیم، گسترش شهرنشینی، تمرکزگرایی، ازدحام و انباشت جمعیت در نواحی خاص، مشکلات حوزه مسکن، مشکلات مربوط به تردد، حرکت و ترافیک، آلودگی، مهاجرت، بی‌عدالتی جغرافیایی، ناکارآمدی در شیوه‌های اداری در پهنه سرزمین، تداوم محرومیت برخی مناطق کشور و غیره.

بدون تردید حکمرانی سرزمین بر پایه تشخیص نیازهای عمومی کشور و رقابت در جهان پرتلاطم، نیازمند ساختارها و فرایندهایی مبتنی بر عقلانیت علمی، هدفمند و کاراست. تحولات توسعه‌ای و تجربه کشورهای نیز نشان از نظام‌مند بودن فرایند حکمرانی دارد. به هر روی، زیستگاه جغرافیایی ایران نیازمند تشخیص صحیح فرصت‌ها و چالش‌ها و شناخت منافع ملی و همگانی در همه ابعاد داخلی و خارجی است. به این ترتیب اهمیت پرداختن به موضوع حکمرانی سرزمین بیش از پیش آشکار می‌شود تا بتوان با تکیه بر آن و با انگیزه حل مسائل عمده کشور بخشی از نگرانی‌های آینده را کاهش داد.

امید است در این همایش با حضور اندیشمندان دانشگاهی و مسئولان اجرایی درخصوص این موضوع مهم تبادل نظر و بحث و بررسی صورت گیرد و نتایج حاصله در جهت اهداف تعیین شده مفید و مؤثر واقع شود.

سخن دیر اجرایی کنفرانس

دکتر مجید غلامی*

با وجود شناخته شدن دانش حکمرانی، به منزله دانشی نوپدید، اما در نگاهی میان‌رشته‌ای می‌توان زوایای بسیار تخصصی و جدیدتری از این دانش را همچنان شناسایی و معرفی کرد. بر این اساس، اگر در رویکردی میان‌رشته دانش حکمرانی را در هم‌گرایی با دانش تاریخی جغرافیا قرار دهیم، نمودهایی دقیق از پیدایش زیرشاخه‌های مهمی از این دو دانش قابل تبیین است. دانش جغرافیا که دانشی است کهن و از علوم پایه به شمار می‌آید و

پیشینه تاریخی مطالعاتش به پیدایش تاریخ نوشته‌شده تمدن بشری باز می‌گردد، به مطالعه محیط انسانی کره زمین می‌پردازد یا کره زمین را از دیدگاه فضای انسانی مورد مطالعه قرار می‌دهد؛ به عبارت دیگر، دانش جغرافیا عبارت است از مطالعه علمی روابط انسان و محیط، حال این محیط، شامل محیط زیست طبیعی باشد، یا زیست اقتصادی، سیاسی، امنیتی، فرهنگی و غیره. این رویکرد فراگیر به دانش جغرافیا، نه تنها با دانش حکمرانی ارتباط تنگاتنگی دارد که در یک تعریف کلی می‌توان آن را دانش تدبیر امور اداره کشور دانست، بلکه این ارتباط تنگاتنگ با تمرکز بر مفهوم کشور به عنوان جغرافیایی‌ترین محیط زیست هر انسان که در پیمان وستفالیای سال ۱۶۴۸ به رسمیت شناخته شد و موجودیت سیاسی و اجتماعی انسان‌ها وابسته به موجودیت سرزمینی آن‌ها گردید، نزدیک‌تر نیز می‌گردد.

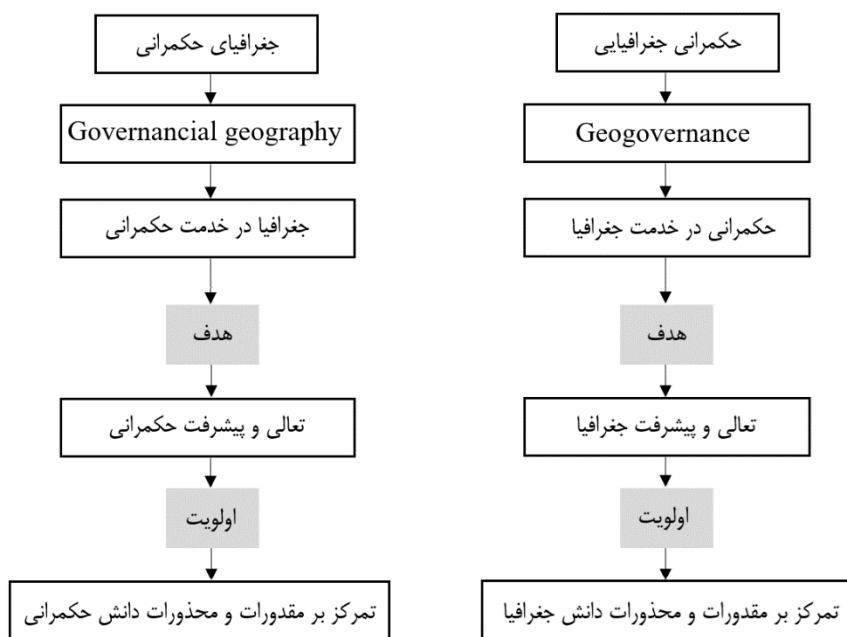
هرچند رویکرد میان‌رشته‌ای به دانش‌های جغرافیا و حکمرانی، زوایای پیدا و پنهان بسیاری دارد، اما نکته مورد توجه در این نوشتار در تلفیق دو دانش متقدم جغرافیا و متأخر

* عضو هیئت علمی دانشکده حکمرانی دانشگاه تهران

حکمرانی، تفاوت مفهومی در تقدم ترتيب واژه‌های ملهم از این دو دانش است؛ به عبارت دیگر، اینکه تقدم ترتيب واژگانی را به جغرافیا دهیم یا به حکمرانی، دو رویکرد متفاوت است. جغرافیای حکمرانی و حکمرانی جغرافیایی، دو مفهوم پیشنهادی و نوآوری این نوشتار در شرح و بسط بیشتر دانش‌های جغرافیا و حکمرانی است. توضیح بیشتر آنکه، حکمرانی جغرافیایی، دانش حکمرانی را در خدمت جغرافیا قرار می‌دهد و در نتیجه، در این رویکرد پیشنهادی دانش، هدف تعالی و پیشرفت جغرافیا و زیست‌بوم کشور از طریق حکمرانی است و در مقابل، جغرافیای حکمرانی، دانش جغرافیا را در خدمت حکمرانی قرار می‌دهد و در نتیجه، در این رویکرد پیشنهادی دانش، هدف تعالی و پیشرفت حکمرانی و نحوه اداره کشور از طریق جغرافیاست؛ به عبارت دیگر، حکمرانی جغرافیایی عبارت است از دانش مطالعه حکمرانی برای جغرافیا و جغرافیای حکمرانی، عبارت است از دانش مطالعه جغرافیا برای حکمرانی.

نکته کلیدی در این رویکرد میان‌رشته‌ای، تأکید بر این مهم است که حکمرانی جغرافیایی و جغرافیای حکمرانی، دو موضوع مکمل در تلفیق دانش‌های جغرافیا و حکمرانی هستند و مسئله هم‌تکمیلی این دو موضوع، مهم‌ترین سرفصل مورد اشاره در معرفی این زیرشاخه‌های دانشی است که هر دو به صورت مکمل یکدیگر، به مطالعه نقش‌آفرینی حکمرانی در محیط جغرافیایی در مقیاس‌های مختلف محلی، فروملی، ملی، منطقه‌ای و جهانی می‌پردازند. در جغرافیای حکمرانی، تأثیر تصمیم‌های ذی‌نفعان حکمرانی بر محیط جغرافیایی، برای مثال یک کشور، مورد توجه است که چگونه با تصمیم‌های خود فضای کشور را سازمان‌دهی سیاسی می‌کنند و چگونه در این محیط سازمان‌دهی شده، توزیع فضایی قدرت می‌کنند. به این ترتیب، جغرافیای حکمرانی عبارت است از مطالعه تصمیم‌های ذی‌نفعان حکمرانی بر فضای جغرافیایی. حال آنکه، در حکمرانی جغرافیایی، تأثیر عوامل و عناصر جغرافیایی بر تصمیم‌گیری‌های ذی‌نفعان حکمرانی مورد توجه است، که چگونه این عوامل و عناصر جغرافیایی، سازمان‌دهی سیاسی فضای کشور را سامان می‌دهند و چه تأثیری در توزیع فضایی قدرت در کشور دارند. به این ترتیب، حکمرانی جغرافیایی عبارت است از مطالعه تأثیر عوامل و عناصر جغرافیایی بر تصمیم‌های ذی‌نفعان حکمرانی.

■ ۱۷ چکیدهٔ مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی حکمرانی دانش‌مبنا؛ حکمرانی سرزمینی

شکل ۱ رویکرد میان‌رشته‌ای در تلفیق دانش‌های جغرافیا و حکمرانی

این نوشتار با هدف ارائه به اولین کنفرانس حکمرانی دانش‌مبنا با موضوع حکمرانی سرزمینی نگاشته شد و شرح و تفصیل آن به‌زودی در مجلات علمی معتبر ارائه خواهد شد.

سخن مدیر علمی کنفرانس

دکتر سامان یوسف‌وند*

امروزه «حکمرانی» به یکی از پرکاربردترین و جذاب‌ترین مباحث در آکادمی‌های علوم اجتماعی و مراکز سیاست‌پژوهی در جهان تبدیل شده است. اهمیت مفهوم حکمرانی در این است که نشان‌دهنده نوعی نگاه جدید به وضعیت اداره امور جامعه است. به این معنا که ظهور این پارادایم حاکی از تضعیف جایگاه و قدرت دولت‌محور در هدایت اجتماعی و تقویت بازیگران عرصه اجتماعی

در میدان‌های کلان تصمیم‌گیری است. به طوری که این رویکرد زمینه‌هایی را فراهم آورده است که بازیگران خصوصی، جامعه و تشکل‌های اجتماعی به جای تقلیل یافتن به اهدافی منفعل و تعریف شدن به عنوان موضوع مقررات عمومی، به منابع و ابزارهایی برای خط‌مشی‌گذاری تبدیل شوند. این چشم‌انداز مفهومی و نظری گواه بر نوعی تغییر پارادایمی در سیستم‌های حکمرانی و فراخوانی برای توجه به امر اجتماعی در نظام تصمیم‌گیری و در پی مهار قدرت نامحدود دولت‌ها در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است.

در این راستا حکمرانی، برابند فرایندهایی تعاملی محسوب می‌شود که از طریق آن جامعه، اقتصاد و سیاست به سمت اهداف مورد مذاکره جمعی هدایت می‌شوند. بر اساس این جهان‌بینی، هیچ بازیگری به تنهایی دانش، منابع و ظرفیت لازم برای حکمرانی در جوامع پیچیده امروزی را ندارد. اساساً در جهان کنونی با پویایی‌ها و پیچیدگی‌های آن، کمتر مشکلی است که بتوان آن را صرفاً در چهارچوب یک حوزه خاص بررسی، تحلیل و با یک کنشگر حل نمود، به‌ویژه برای تصمیم‌گیری در محیط‌های سیال و متغیر امروزی، نظام حکمرانی بیش از هر زمان دیگری نیازمند تقویت کنش جمعی و بینش‌های چندرشته‌ای و فرابخشی است، زیرا مسائل و پدیده‌های اجتماعی که امروزه موضوع خط‌مشی‌گذاری هستند، سطوحی پیچیده و چندجانبه دارند و از آنجایی که

* عضو هیئت علمی دانشکده حکمرانی دانشگاه تهران

مسائل اجتماعی در سطوح بالای سیستم‌های اجتماعی قرار دارند، آینده‌نگری و پیش‌بینی در میان آن‌ها به مراتب سخت‌تر از دیگر علوم است.

سیستم‌های اجتماعی در پیچیده‌ترین سطح علوم قرار دارند و در چنین بستری کاربست زبان و تعامل اجتماعی، امکان ثبات و پیش‌بینی‌پذیری را کاهش می‌دهد. اساساً در نظام حکمرانی کنونی که به صورتی چندسطحی و چندلایه تعریف می‌شود، کمتر می‌توان موضوعات اجتماعی را صرفاً در قالب نظام دولتی از بالا به پایین و به شیوه دستوری، مدیریت کرد، به‌ویژه برای تصمیم‌گیری در محیط‌های سیال و متغیر امروزی، نظام حکمرانی بیش از هر زمان دیگری نیازمند توجه به ماهیت خاص پدیده‌های اجتماعی، تقویت بینش اجتماعی و اعتماد عمومی است؛ چراکه مرور تجارب زیست‌بوم حکمرانی حاکی از غلبه خوانش اقتصادی، سیاسی، مدیریتی و کالبدی در این عرصه است و عموماً بینش اجتماعی کمتر مبنای عمل سیستم‌های حکمرانی رایج بوده است، در حالی که عرصه‌های اجتماعی در معنای عام و اعتماد عمومی در معنای خاص در نظام حکمرانی، ماهیتی فرابخشی دارند که انسجام و یکپارچگی اجتماعی را تسهیل کنند و تداوم و پویایی سیستم‌ها را به همراه دارند.

نظام حکمرانی در راستای تقویت حوزه اجتماعی و بهره‌گیری بیشتر از ظرفیت جامعه در همراهی با خط‌مشی‌ها، نیازمند بهبود وضعیت اعتماد عمومی است تا از این طریق بتواند در مسیر حکمرانی مشارکتی/باز/اجتماعی حرکت کند. در این مسیر چنانچه اعتماد عمومی وجود داشته باشد و هدف‌گذاری با مشارکت همه ذی‌نفعان و در حوزه عمومی شکل بگیرد و با کنش‌های عقلانی همراه گردد، تصمیمات به‌هنگام اجرا می‌شود و دستور کارهای سیاستی با سهولت بیشتر و با انگیزه‌های بهتر به اجرا در خواهند آمد. از این‌رو باید اذعان کرد که اعتماد عمومی، گرانگاه و سنگ‌بنای تمامی تعاملات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نهادی در عرصه حکمرانی است. نظام حکمرانی برای آنکه بتواند مأموریت‌های خود را به سرانجام برساند و در برابر تغییرات فناورانه، محیطی، اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی تاب‌آوری لازم را داشته باشد، نیازمند همراهی، همگامی و همدلی جامعه است که این امر در گرو اعتماد متقابل شهروندان و نهادهاست. در واقع اعتماد عمومی، مقوله محوری حکمرانی اجتماعی و حلقه اتصال نظام حکمرانی و جامعه در اجرای صحیح تصمیمات است.

با عنایت به اهمیت نگاه اجتماعی در نظام حکمرانی، اولین کنفرانس حکمرانی دانش‌مبنا به موضوع حکمرانی سرزمینی اختصاص داده شده است. امید است اقدامات انجام‌شده در زیست‌بوم حکمرانی عاملی مؤثر بر تعالی ایران اسلامی باشد.

سخن معاون علمی دانشکده حکمرانی

دکتر حسین ایمانی*

جوامع بین‌المللی در هزاره جدید با چالش‌های جدی و متعددی مواجه‌اند؛ از جمله افزایش نرخ فقر، بی‌عدالتی در توزیع منابع، کاهش منابع حیاتی همچون آب، افزایش تقاضا برای منابع کمیاب، تغییرات آب‌وهوایی، تخریب اکوسیستم‌ها و کسری بودجه دولت‌ها. این چالش‌ها و بحران‌ها، موانعی جدی برای توسعه جوامع و به‌ویژه جوامع در حال توسعه پدید آورده‌اند که برای رویارویی با آن‌ها، ضروری است با استفاده از رویکردی کل‌نگر، تحولی در عرصه سرزمین رخ دهد. حکمرانی سرزمین، به مثابه «مجموعه‌ای از روابط و

تعاملات موجود یا بالقوه بین نهادهای موجود در یک قلمرو و سرزمین است که الگوی جمعی آن‌ها عملکرد و توسعه اقتصادی را تعیین می‌کند»، رویکردی از حکمرانی که می‌توان از آن به عنوان نوش‌دارویی برای حل بسیاری از معضلات فوق‌بهره برد؛ به دیگر سخن، در میان ساحت‌های موجود در عرصه حکمرانی و به‌ویژه فراحکمرانی، شاید بتوان ادعا کرد که بومی‌ترین ساحت حکمرانی، در حکمرانی سرزمین جلوه یافته است.

هنگامی که سخن از توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و به‌طور کلی توسعه همه‌جانبه یک جامعه به میان می‌آید، حکمرانی سرزمین به مثابه نخ تسبیحی که می‌تواند همه ابعاد و جنبه‌های توسعه را به هم ملحق و نیازهای ذی‌نفعان یک قلمروی سرزمینی را لحاظ کند، در نظر گرفته می‌شود. جنبه مشارکتی رویکرد حکمرانی نوین، بیش از همه انواع و اشکال حکمرانی، در حکمرانی سرزمین نمود یافته است؛ چرا که نوع بشر، از زمانی که در کنار هم

* عضو هیئت علمی دانشکده حکمرانی دانشگاه تهران

■ ۲۱ چکیده مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی حکمرانی دانش‌مبنا؛ حکمرانی سرزمینی

جوامع را پدید آورده، برای حفظ هویت سرزمینی خویش، بیش از هر تلاشی، مشارکت را وجهه همت قرار داده است.

آنچه در ادبیات حکمرانی غرب مغفول مانده و برعکس، در ادبیات غنی اسلامی در باب حکمرانی بیشتر بدان پرداخته شده، عدالت به عنوان محور موفقیت امر حکومت‌داری و حکمرانی است. بنا بر تفسیر آیه ۸ سوره تین، با آنکه خداوند خالق انسان است و هرگونه بخواهد حق دارد با مخلوقش رفتار کند، اما بر پایه عدل، حکم می‌کند. در عرصه حکمرانی سرزمین‌های اسلامی و به‌ویژه ایران اسلامی نیز باید بر مؤلفه عدالت محوری اهتمام جدی نمود و از ادبیات غنی حکمرانی اسلامی برای بومی‌سازی دانش حکمرانی سرزمین بهره برد.

اکنون به یاری قادر متعال، اندیشه‌ورزان خردمند سرزمین ایران با پیشگامی دانشگاه تهران، به عنوان نماد آموزش عالی کشور، عزم خویش را برای مدون‌سازی دانش حکمرانی که البته ریشه در تمدن تاریخی آن دارد، جزم نموده‌اند. این عزم راسخ برای تحقق آرمان‌های متعالی ایران، مستلزم تشریک مساعی محققان، متخصصان، دانشگاهیان و دغدغه‌مندان توسعه و پیشرفت سرزمین ایران است و کنفرانس حکمرانی سرزمینی، فرصتی برای گرد هم آمدن مجموعه وسیعی از متفکران است که به همت دانشکده حکمرانی دانشگاه تهران برگزار می‌شود. امید است که برگزاری این کنفرانس، اولین کنفرانس تخصصی در عرصه حکمرانی سرزمین، فتح بابی باشد برای تلاش‌های بعدی دلسوزان توسعه و پیشرفت ایران و نیز سرآغازی باشد برای مدون‌سازی دانش غنی حکمرانی برای اعتلای سرزمین ایران.

سخن معاون اجرایی دانشکده حکمرانی

دکتر رضا امیدی‌فر*

از مهم‌ترین ابزارهای شناخت تاریخ و فرهنگ هر کشوری، مطالعه در مورد تحولات آموزشی و به‌خصوص آموزش عالی آن کشور است و در کشور ایران از دیرباز تا کنون، همواره به آموزش اهمیت فراوانی داده شده است. در دوران باستان آموزش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود، به طوری که در دوره هخامنشیان به علت ثبات حکومت مرکزی، توجه به علم و دانش‌اندوزی دارای جایگاه ویژه‌ای در نزد حاکمان و دولتمردان

بوده و «علوم دینی»، «کتابت»، «حساب»، «علم‌الاشیاء»، و دروس علمی مانند کشاورزی و درخت‌کاری از مهم‌ترین مواد آموزشی و مطرح آن دوران به حساب می‌آمدند. طبق تأیید یونسکو در سوم نوامبر ۲۰۱۷، دانشگاه جندی‌شاپور به عنوان قدیمی‌ترین دانشگاه جهان که در عصر ساسانیان و حدود ۱۷۵۰ سال پیش بنا شده است، یکی از معروف‌ترین دانشگاه‌های پزشکی جهان به شمار می‌رود که دانشگاهی با ویژگی‌های امروزی است. جهانی بودن بزرگ‌ترین امتیاز دانشگاه جندی‌شاپور در مقایسه با دیگر مراکز علمی هم‌عصر خود بود که نشان‌دهنده اهمیت آموزش و مراکز علمی و دیپلماسی علمی در تاریخ ایران است. در دنیای امروزی دانشگاه‌ها یکی از مهم‌ترین نهادهای جامعه هستند که مسئولیت آموزش فرزندان ما را به عهده دارند و از طریق خلق دانش و همچنین انتقال مفاهیم، ایده‌ها، کاربردها و اختراعات جدید به توسعه اجتماعی و اقتصادی جامعه کمک می‌کنند و با شناسایی مشکلات جامعه و مشارکت در بحث‌های عمومی، آگاهانه نقش کلیدی را به عنوان خانه‌ای امن برای انتقاد اجتماعی فراهم می‌کنند.

با توجه به گستردگی اهداف، مأموریت‌ها و تخصص فوق‌العاده، کارکردهای اساسی و تنوع عظیم فعالیت‌ها، دانشگاه به یکی از پیچیده‌ترین اشکال سازمانی امروزی تبدیل شده که

* عضو کمیته علمی اولین کنفرانس ملی حکمرانی دانش‌مبنا؛ حکمرانی سرزمینی

بشر تا کنون ایجاد کرده است. دانشگاه‌ها با جذب بهترین متخصصان حوزه آموزش و پژوهش و با رصد و کسب جدیدترین دانش تولیدشده، دانش خود را از طریق آموزش به دانشجویان و با شرکت در برنامه‌های علمی و تحقیقاتی انتقال آن را در جامعه دنبال می‌کنند.

با توجه به اهمیت و پیچیدگی فوق‌العاده دانشگاه و همچنین گسترش آموزش عالی در همه استان‌های کشور، توجه به حکمرانی در آموزش عالی از اهمیت حیاتی برخوردار است. حکمرانی همیشه موضوع مهمی در مطالعه آموزش عالی بوده است؛ اما در زمان‌های اخیر اهمیت بیشتری پیدا کرده است، زیرا دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی تحت نظارت روزافزون عموم مردم هستند و باید در مقابل عملکرد خود پاسخگو باشند. در گذشته و با توجه به شرایط اقتصادی پایدار دانشگاه‌ها مشکلی در خصوص تأمین منابع مالی دولتی در جهت رسیدن به اهداف خود نداشتند، ولی با تغییر سیاست دولت در قبال دانشگاه‌ها ضرورت تأمین مالی از طرف دانشگاه‌ها بیشتر احساس می‌شود، لذا دانشگاه‌ها باید به سمت اقتصادی کردن فعالیت‌ها و تنوع منابع مالی خود گام بردارند.

حکمرانی برای بهبود عملکرد آموزش از سطح آموزش دبستانی تا آموزش عالی در همه سطوح، از واحدهای دانشگاهی تا سطح سیستم آموزش عالی (سطح کلان) ضروری و ابزاری است که از طریق آن نظم و ترتیب در مراکز آموزشی برای دستیابی به اهداف آموزش عالی و ارائه خدمات به عموم مردم منتقل می‌شود. در سطح دانشگاه، حکمرانی با بررسی عملکرد واحدهای دانشگاهی و موفقیت آن‌ها در پیشبرد اهداف می‌تواند با کاهش بروکراسی و تفویض اختیارات به سمت پویایی و پاسخگو بودن به نیازهای جامعه هدایت‌کننده باشد، زیرا ساختارها و شیوه‌های کنونی دیگر برای محیط آموزش عالی جدید و به سرعت در حال تغییر مناسب نیستند. با حکمرانی خوب دانشگاه‌ها می‌توانند دانشجویانی را تربیت کنند که مورد نیاز جامعه باشند و با طراحی آموزش توأم با کسب مهارت و کارآفرین کردن آن‌ها دغدغه ورود به بازار کار را کاهش دهند.

افزایش نیروی جوان و متقاضیان بالقوه، برای ورود به دانشگاه، ضرورت تأسیس و گسترش واحدهای دانشگاهی را در دهه‌های قبل اجتناب‌ناپذیر کرده بود و توسعه کمی آموزش عالی در این دوران توانست مشکل کمبود صندلی آموزش عالی را جبران کند، ولی با کاهش متقاضیان ورود به دانشگاه در سال‌های اخیر فرصتی پیش آمده است که دانشگاه‌ها بتوانند با ارزیابی عملکرد خود از کمیت واحدهای غیر ضرور بکاهند و به کیفیت آموزش عالی و پاسخ به چالش‌های عملکردی مانند پاسخگویی آهسته، فقدان چابکی و انعطاف‌پذیری و ناکارآمدی عملیاتی بپردازند.